

Poštolka jižní

Exoticky zbarveného samečka poštolky rudonohé si nelze splést s žádným jiným evropským druhem. Kombinace šedé barvy těla s tmavě oranžovými podcasními krovkami je vskutku unikátní. Také samičku tohoto druhu si lze pomýlit jen těžko. V letu má při pohledu zespodu nápadně světle rezaté břicho a prsa, stejně jako přední stranu křídel. Velká pera v křídlech a ocase jsou černobíle pruhovaná. Svrchu působí samice jednobarevně šedě, i když zblízka je vidět tmavší žíhání. Dobrým poznávacím znakem je rezavá hlava. V posledních letech se v pozdním létě u nás objevují při pohníždění potulce ptáci z maďarských a rumunských hnízdišť. Určování tohoročních ptáků by pak mohlo činit potíže. Jsou totiž nápadně podobní mladým ostřížům. Kromě jiné siluety jsou jasným rozlišovacím znakem bílé tváře u poštolky rudonohé na rozdíl od béžových u ostříže lesního. Také způsob chování je u obou druhů rozdílný. Poštolky rudonohé často posedávají na drátech elektrického vedení v polích, odkud vyhlížejí svoji kořist – velký hmyz. S oblibou chytají kobylky a saranče.

Ostříže lesního naopak zhlédneme, jak prudce ve vzduchu prohání drobné ptáky. Klidně si troufne i na tak zdatného letce, jakým je rorýs. Někdy jej můžeme zastihnout, jak loví vysoko nad rybníkem vyletující větší druhy váček nebo šídel. V letu si je pak podává z pařátů do zobáku. Podobná pozorování patří k tomu nejkrásnějšímu, co lze v přírodě vidět. Ostříž lesní má nejdelší křídla z malých sokolů; to je v letu dobře odlišuje od jiných podobných druhů. Svrchu působí jednobarevně tmavě, proto je dobrým určovacím znakem kontrastní bílé zbarvení tváří u dospělých ptáků. Zblízka tento druh také dobře odliší červené „kalhotky“. Ty jsou někdy dobře vidět i v letu. Pozor, nemají je však mladí ptáci ještě ani v následujícím létě.

Určování dřemlíka nám usnadní doba jeho pozorování. Kromě poštolky obecné jsou všichni malí sokoli přísně tažní a v zimě se u nás nevyskytují. Naopak dřemlík se u nás nevyskytuje v létě, pomineme-li staré nedoložené údaje o hnízdění v Krkonoších, ale v zimě. Tehdy jej můžeme občas zastihnout při jízdě autem, jak sedí někde u silnice v koruně stromu a pozoruje okolí. Vzhledem k tomu, že dřemlíci, podobně jako mnohé další druhy ze severu, nejsou příliš plaší, lze si jej zblízka prohlédnout. Méně často se u nás vyskytují dospělí samci. Při pozorování sedícího samce dominují tři odlišné barvy: světle oranžová spodina těla, šedá hlava, hřbet a křídla a černé skvrnění, letky a široký pruh na ocase. Samice a mladí ptáci jsou od sebe při pozorování v přírodě neodlišitelní. Obě věkové kategorie jsou zbarveny stejně: mají tmavě hnědý hřbet a vrch křídel se světlými lemy jednotlivých per a světlou spodinu těla s výrazným hnědým skvrněním. Tyto skvrny mají na bocích trojúhelníkovitý tvar. V letu má dřemlík oproti poštolce výrazně kratší ocas. V jeho potravě dominují drobní ptáci, proto jej můžeme zastihnout v okolí zásypů či v místech s větší koncentrací drobných pěvců. Loveckými návyky připomíná spíše krahujce.

Poznáte malé sokoly?

Poznat poštolku obecnou, našeho nejhojnějšího sokola, si troufne asi každý. Že se u nás nebo při cestách po Evropě můžeme setkat s dalšími čtyřmi druhy malých sokolů, je také všeobecně známé. S určením to ale tak snadné již není. Do skupiny malých evropských sokolů patří pět druhů, přičemž pouze dva z nich u nás hnízdí. Je to poštolka obecná a ostříž lesní. Další dva druhy, poštolku jižní a rudonohou, můžeme zastihnout při svých cestách po jižní Evropě, dřemlíka tundrového naopak na severu kontinentu. U posledně jmenovaného druhu existuje ale velká šance si jej prohlédnout během zimy, kdy u nás několik desítek až stovek jedinců zimuje.

Pokud vidíte nad loukou či polem drobného dravce, který se třepetá na místě, jakoby zavěšen na neviditelné šňůrce, jedná se určitě o poštolku obecnou. Žádný jiný evropský sokolík nepoužívá tak často tento způsob lovu. Dospělí samci vynikají krásně šedomodrou hlavou s úzkým vousem a šedým ocasem zakončeným širokým černým pruhem. Samice jsou zbarveny podobně jako samci, jen postrádají šedou barvu. Hlava i ocas jsou hnědé, pouze na kostřeci mají šedou skvrnu.

Samice poštolky jižní jsou od samice poštolky obecné téměř nerozeznatelné. Dobrým determinacním znakem je zcela odlišný hlas. Poštolka jižní se ozývá drsným, nepříliš hlasitým troj-

slabičným voláním, které je úplně jiné než známé, jásavé a hlasité kikikikiki poštolky obecné (porovnej na: xeno-canto.org). Rozdíl v šatech samečků je již trochu zřetelnější. Zcela dospělí samci (od třetího roku věku) poštolky jižní nemají skvrnitý hřbet a svrchní stranu křídel, v letu jsou nápadně stříbrně šedé plochy na zadním okraji křídel. Hlava je tmavě šedá, bez vousu, rovně oddělená od hnědého hřbetu. Máme-li možnost pozorovat poštolky jižní zblízka, a to na hnízdišti lze, můžeme si v dobrém triedru ověřit správnost svého určení podle světlých drápků. V době kvalitních stativových dalekohledů bych tento znak nepodceňoval.

Malí sokoli

Určování v přírodě

Ilustrace: Jan HOŠEK

Dřemlík tundrový (*Falco columbarius*)

Rozpětí: 55–69 cm

Prostředí: zemědělská krajina v nižších a středních nadmořských výškách s dostatkem drobného ptactva, v okolí zásypů, nesklizených polí s vyšší koncentrací pěvců, ve stromořadích

Výskyt v ČR: zimní host ze severu Evropy se u nás objevuje již v září, poslední výskyty ještě v dubnu

Početnost v ČR: meziročně počet zimujících dřemlíků kolísá, častěji se u nás vyskytují spíše hnědí ptáci (samice a nedospělí ptáci)

svrchu modrošedý

♀

♀ / juv.

♂

často se třepotá se široce rozevřeným ocasem

zřetelný vous

černé skvrny na hřbetě a křídlech

♂

♂

Poštołka obecná (*Falco tinnunculus*)

Rozpětí křídel: 68–78 cm

Prostředí: od nejvyšších nadmořských výšek po nížiny, preferuje otevřenou zemědělskou krajinu s poli a loukami a malými lesíky či remízky. Často hnízdí ve městech a vesnicích. Vyhýbá se velkým lesním komplexům.

Výskyt v ČR: celoročně, část populace se na zimu stěhuje do jižnějších oblastí

Početnost v ČR: stabilní, 9 000–13 000 párů

prakticky nerozeznatelná od samice poštołky obecné

beze skvrn

♀

šedý pruh v křídle

beze skvrn

♂

♂

Poštołka jižní (*Falco naumanni*)

(*Falco naumanni*)

Rozpětí: 63–72 cm

Prostředí: hnízdí koloniálně ve městech a vesnicích v jižní Evropě a ve Španělsku. Silně ubývající druh. Potravu, převážně hmyz, loví v okolní zemědělské či neobdělávané krajině.

Výskyt v ČR: velmi vzácný zatoulanec ve střední Evropě, existují historické, ale nepotvrzené údaje o hnízdění v ČR

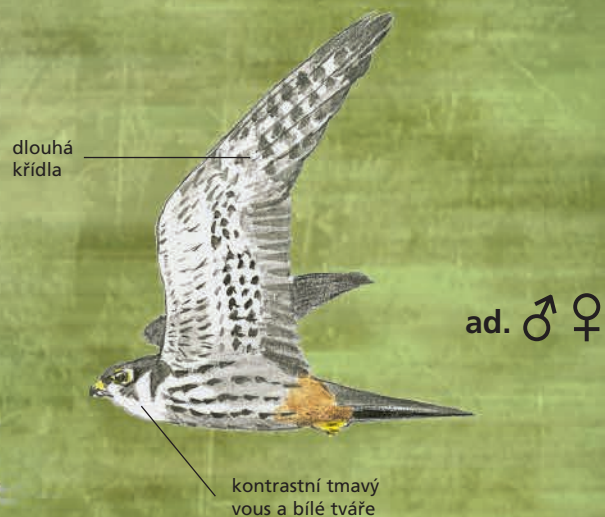
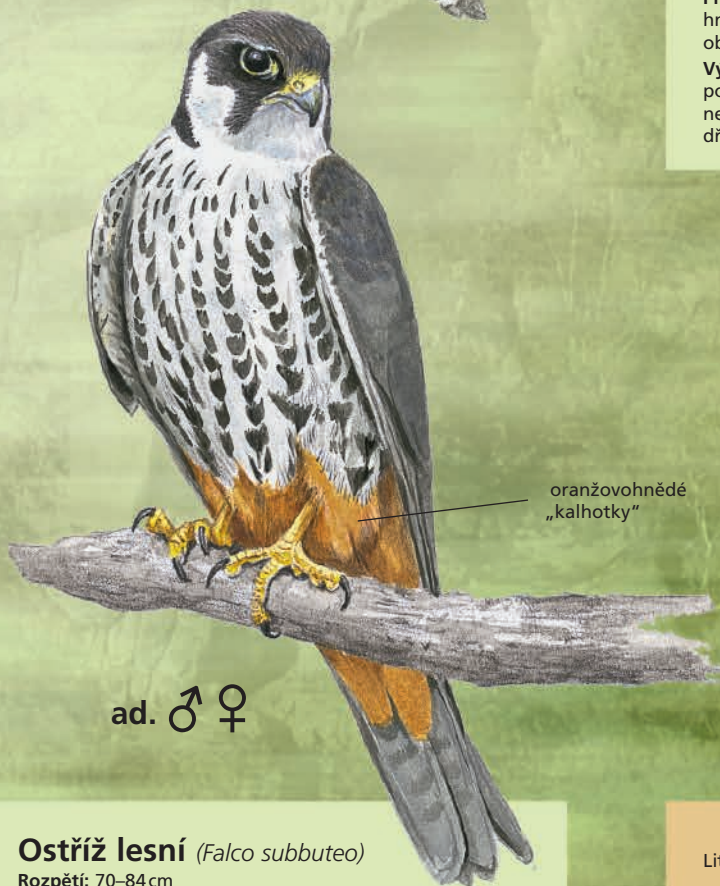

Poštolka rudonohá (*Falco vespertinus*)

Rozpětí: 65–76 cm

Prostředí: otevřená krajina, pastviny, stepi jižní a východní Evropy; hnízdí v koloniích, ke hnízdění používá hnízda vran a havranů, obsazuje vhodné polobudky; živí se hmyzem

Výskyt v ČR: v malém množství každoročně protahuje, početněji se vyskytuje na konci léta a začátku podzimu na pohnízdni potulce; nejbližší pravidelná hnízdiště jsou v Maďarsku, dříve hnízdila vzácně na Moravě

Ostříž lesní (*Falco subbuteo*)

Rozpětí: 70–84 cm

Prostředí: otevřená krajina s polními lesíky, raději obsazuje střední a vyšší nadmořské výšky; živí se hmyzem a malými ptáky, lze jej častěji zastihnout, jak loví v koloniích břehulí nebo v okolí zemědělských objektů při lovu jirčiček

Výskyt v ČR: tažný druh s výskytem u nás od IV. do X., zimuje v Africe

Početnost v ČR: stabilní, 200–300 párů

Literatura:

- ▲ Ferguson-Lees J., Christie D.A. 2001: Raptors of the world. Helm, London.
- ▲ Forsman D. 2010: The raptors of Europe and the Middle East. Helm, London.
- ▲ Svensson L., Mullarney K. a Zetterström D. 2012: Ptáci Evropy, severní Afriky a Blízkého východu. Ševčík, Plzeň.
- ▲ Odhad početnosti: podle podkladů Skupiny pro ochranu dravců a sov ČSO.

Foto: Z. Tunka (birdphoto.cz) – Moták pilich.

Poznáte luňáky a motáky?

Tomáš Bělka

Nikdo z nás si zřejmě nedovede představit ornitologa či jiného obdivovatele přírody, který by nezvedl oči a nepřiložil k nim dalekohled, když mu nad hlavou krouží třeba luňák červený nebo jiný dravec. Draví ptáci nás prostě fascinují. Správné určení jednotlivých druhů je však tvrdší oříšek.

Vzhledem k pronásledování byly oba druhy luňáků v první polovině 20. století v České republice velmi vzácné. Následná ochrana přinesla úspěch v podobě návratu těchto krásných ptáků do naší přírody. Luňák červený je oproti luňáku hnědému větší, má dlouhá křídla a výrazně vykrojený ocas. Krajiní rýdovací pera mohou být až o 10 cm delší než střední. Vykrojení je potom zřetelné i při roztaženém ocase. Celkově luňák červený působí velmi pestře – rezatá barva hřbetu, prsou a ocasu kontrastuje s téměř bílou hlavou, výrazně světlou skvrnou na spodině křídel a černými konci ručních a loketních letek. Ve vrcholu křídel kroužícího ptáka můžeme napočítat 5 ručních letek, na rozdíl od šesti u luňáka hnědého. Ten působí oproti svému většímu „příbuznému“ dost fádne. Na jeho opeření nalezneme jen různé odstíny hnědé, mladí ptáci jsou pak zřetelně světle žíhaní. Vykrojení ocasu není hluboké, při kroužení s roztaženým ocasem se zcela ztrácí. K přesné determinaci nám může dobře posloužit rozdílné držení křídel při plachtění či kroužení – luňák hnědý drží křídla vodorovně nebo jen málo svěšená, u luňáka červeného si můžeme všimnout výrazného zlomu v ohbí křídla směrem k zemi. Silueta vypadá zepředu podobně jako luk bez tělívky.

Během roku se u nás můžeme setkat se čtyřmi druhy motáků. Dva z nich, moták pochop a moták lužní, u nás pravidelně hnízdí a jejich početnost pomalu narůstá. Počet hnízdících párů motáka pilicha v posledních letech naopak značně poklesl. Zajímavé je, že se jedná o unikátní populaci hnízdící na lesních pasekách. Na svých tradičních hnízdištích na severu Evropy tento druh hnízdí v mokřadech a rašeliníštích. S motákem stepním se můžeme ojediněle setkat během tahu. Všechny druhy motáků lze snadno odlišit od jiných druhů dravců již na velikou vzdálenost podle lehkého kymácivého letu s křídly drženy nad tělem ve tvaru písmene V.

Největším z této čtveřice je moták pochop, velikostí připomínající známou káň lesní. Křídla má však o poznání štíhlejší. Samce můžeme koncem března a během dubna zastihnout kroužit nad rákosinami při hlasitém toku. Na první pohled nás upoutají velké stříbrné plochy v křídlech zakončené černými letkami. Šedý je také ocas. Druholetí samci jsou oproti adultům celkově tmavší, na zadním okraji křídla je vidět tmavý pruh. Samice a mladí ptáci jsou tmavě hnědí se žlutou hlavou a hrdlem. Dospělé samice rozpoznáme podle žlutých pírek v ohbí křídel, které mladým tohoto ročníku ptákům chybí.

Motáky lužní můžeme pozorovat v jinak celkem nezáživné zemědělské krajině. Ke hnízdění si nejraději vybírají obilná pole. Je až s podivem, že jejich početnost přes celkem nízkou hnízdní úspěšnost, zaviněnou vysekáváním hnízd s mláďaty při sklizni, v posledních letech stoupá. Samec motáka lužního, nejmenší z našich motáků, působí ve vzduchu křečce. Při pátravém letu na hnízdišti připomíná lehký balzový model větroně. Dobrým diagnostickým znakem je tmavý pruh táhnoucí se podélně křídlem od těla k černým letkám. Zesponu křídla má tyto pruhy dva. Nápadné jsou rezatě skvrnitá spodní křídelní krovky. Více určovací znak nalezneme na hnědě zbarvené samici v letu. Nápadné jsou početné rezatě skvrnky na spodních křídelních krovkách a černobíle pruhované loketní letky. Mladí ptáci jsou mnohem více rezatí na prsou a břichu a loketní letky jsou tmavé.

Pozorujeme-li nějakého motáka v zimě, můžeme téměř s jistotou říci, že se jedná o pilicha. Středoevropské nížiny, zvláště v letech s nízkou sněhovou pokrývkou a početnou populací hrabošů, slouží pilichům za zimoviště. Obzvláště stříbrně šedí samci s tmavě šedou hlavou a černými konci křídel působí v krajině mysticky. Samice pilichů (a mladí ptáci) jsou podobní samicím motáků lužních a stepních, ale mají zřetelně kulatější křídlo. Na rozdíl od nich mají v letu ve vrcholu křídla pět ručních letek.

Správně určit v letu samce motáka stepního by překvapivě neměl být problém. Velikostí a vzhledem je podobný samci motáka lužního, je však ještě světlejší. V koncové části křídla je nápadný černý klín. Samice působí více robustně než podobná samice motáka lužního, má však světlý límeček kontrastující s tmavohnědým „boa“. ☞

Určování v přírodě

Ilustrace: Jan HOŠEK

zespodu křídla velký bílý panel
a pět černých ručních letek

žlutý zobák
jen s malou
černou špičkou

ocas mělce vykrojený
a kratší (na šíři křídel),
při úplném roztažení
rovně uťatý

spodina těla hnědá

Luňák červený (*Milvus milvus*)

Rozpětí: 155–170 cm

Prostředí: otevřená zemědělská krajina, malé polní lesíky, lužní lesy

Výskyt v ČR: (II.) III.–X., stále častěji přezimuje, na jižní Moravě již pravidelně. Hnízdí roztroušeně po celé republice v nižších a středních nadmořských výškách.

Stav a početnost: meziročně kolísá, 70–120 párů

světlá
hlava

Luňák hnědý (*Milvus migrans*)

Rozpětí: 130–155 cm

Prostředí: zemědělská krajina, menší lesíky, lužní lesy, je vázán na okolí vodních ploch

Výskyt v ČR: III.–X., vzácnější než luňák červený, hnízdí zvláště na jižní Moravě a v západních Čechách.

Stav a početnost: pokles, 30–40 párů

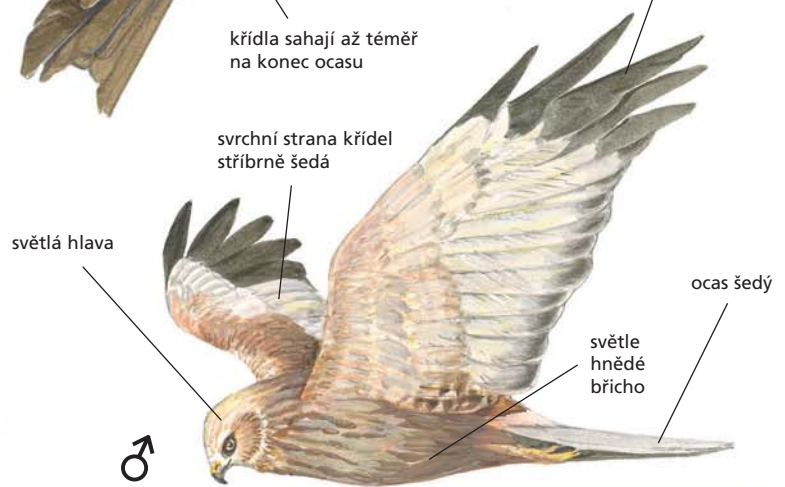
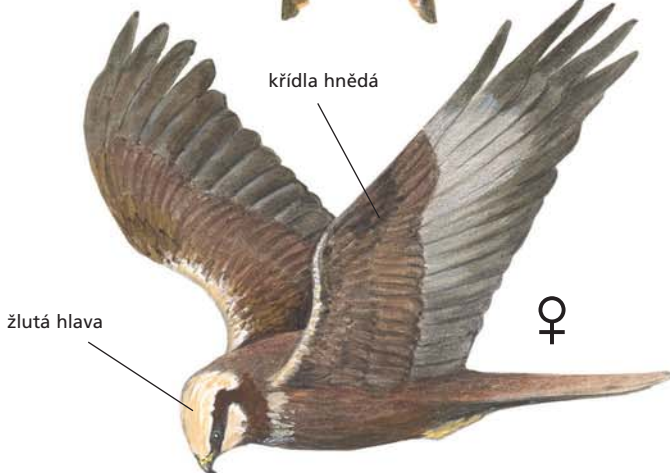
tmavá špička zobáku
až k nozdrám (zobák
celkově působí tmavě)

křídla sahají k nejkratším
středním ocasním perům
(do výkroje vidličky)

dlouhý vykrojený
rezatý ocas

křídla sahají až téměř
na konec ocasu

výrazné černé
ruční letky

Moták pochop (*Circus aeruginosus*)

Rozpětí: 115–140 cm

Prostředí: zemědělská krajina, okolí rybníků a mokřadů

Výskyt v ČR: III.–X., početně hnízdí po celé ČR

Stav a početnost: stabilní, 1300–1700 párů

Literatura: Clark W.S. 1999: A Field Guide to the Raptors of Europe, The Middle East and North Africa, Oxford University Press New York. Ferguson – Lees J. & Christie D.A. 2001: Raptors of the World, Christopher Helm London. Forsman D. 1999: The raptors of Europe and the Middle East, T&AD Poyser London. Gensbol B. 2008: Collins Birds of Prey, Harper Collins London. Hudec K. a kol. 2005: Fauna ČR, Ptáci 2/I, Academia Praha. Svensson L., Mullarney K. & Zetterström D. 2009: Collins Bird Guide, 2. vydání, Harper Collins London. Špaček M., Kovář K. 1967: Dravci v letu, SZN Praha

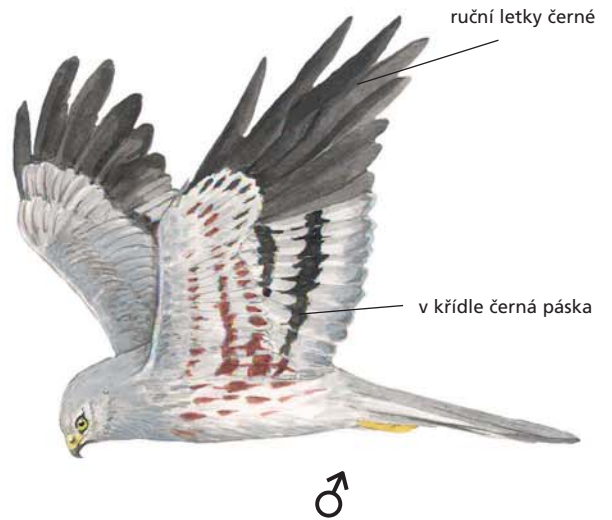
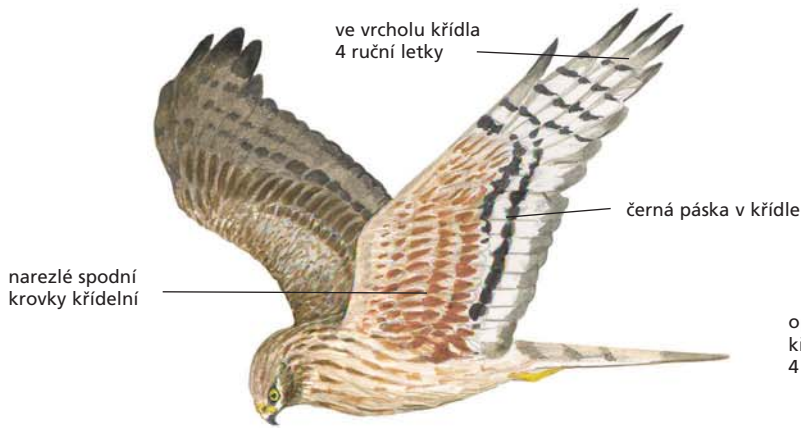
Moták lužní (*Circus pygargus*)

Rozpětí: 100–115 cm

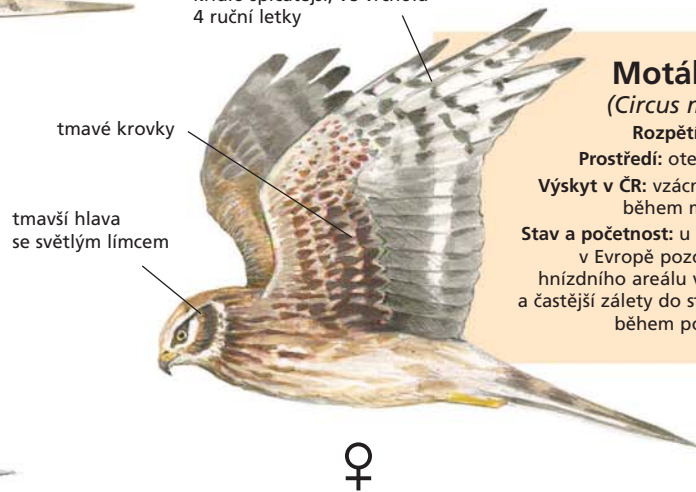
Prostředí: intenzivně využívaná zemědělská krajina, obilná pole, louky

Výskyt v ČR: IV.–IX., hnízdí hlavně v obilných polích, vysoké trávě, úhorech

Stav a početnost: mírný vzestup, 150–250 párů

oproti podobnému pilichovi křídlo špičatější, ve vrcholu 4 ruční letky

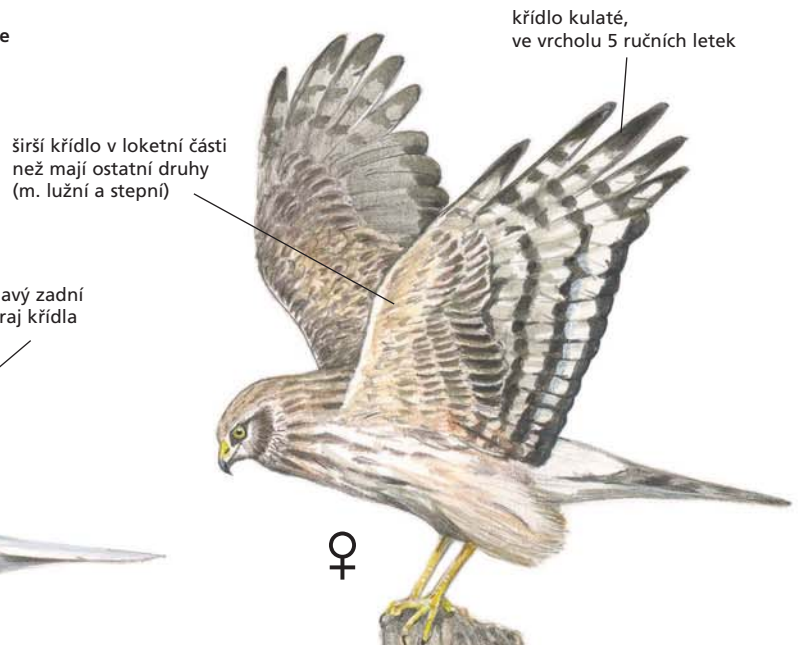
Moták stepní (*Circus macrourus*)

Rozpětí: 105–120 cm

Prostředí: otevřená krajina

Výskyt v ČR: vzácný zatoulanec během migrace IX.–V.

Stav a početnost: u nás nehází, v Evropě pozorován posun hnízdního areálu více na západ a častější zálety do střední Evropy během podzimu a jara

Moták pilich (*Circus cyaneus*)

Rozpětí: 105–120 cm

Prostředí: v zimě otevřená krajina, louky, pastviny, během hnízdění také lesní paseky

Výskyt v ČR: celoročně, vyšší početnost v zimě mezi X.–III.

Stav a početnost: hnízdění – značný pokles, 0–10 párů, zimní početnost meziročně kolísá

Poznáte orly?

Foto: Tomáš Bělka (birdphoto.cz)

Orlák mořský

Neexistuje snad žádný milovník přírody, natož ptactva, který by nechtěl ve volné přírodě pozorovat orly. Trochu horší to je však s jejich určováním. Jednak proto, že máme většinou jen krátkou příležitost, po kterou je můžeme v přírodě pozorovat, nebo jejich správné určení ztěžuje velká vzdálenost. Navíc determinaci komplikuje častá mezidruhová podobnost. V názvu dnešní rubriky bych mohl parafrázovat známý termín používaný při africkém safari a nazvat ji „Velká šestka“. Vybral jsem pro vás totiž šest druhů velkých orlů, se kterými se můžeme v České republice setkat.

Orlák mořský patří mezi největší ptáky pravidelně se vyskytující na území naší vlasti. Setkat se s ním můžeme nejčastěji u větších vodních ploch, někdy v překvapivě vysokých počtech. Není velkou vzácností pozorovat na jihomoravských či jihočeských vodních lokalitách v zimě až desítky orlů mořských sedících na ledu. Tam si můžeme všimnout rozdílů ve zbarvení různě starých jedinců. Mladí ptáci působí celkově tmavěji než dospělí, zvláště hlava dospělců je velmi světlá. Dobrým dalekohledem můžeme vidět žlutý zobák zcela dorostlých ptáků a bílá ocasní pera. Nedospělí ptáci mají zobák tmavý, během dospívání, které trvá pět let, jim postupně žloutne. Ocas mladých orlů je také tmavý (pozor, existuje velká variabilita ve zbarvení!), u dospělých bílý. Dobrým rozpoznávacím znakem ptáků v prvním roce života je zubatý zadní okraj křídla – stejný jako zuby pily kaprovky. Od ostatních druhů lze orla mořského poznat podle pomalého mávání křídly, mohutné hlavy a klínovitého ocasu.

Zvyšování početnosti **orla skalního** na Slovensku má určitě vliv na častější pozorování v ČR. Navíc byly v posledních letech na severní Moravě vypuštěny více než dvě desítky mladých orlů skalních. Nedospělí ptáci se pak mohou potulovat v okruhu sto-

vek kilometrů. Určení nedospělých orlů skalních by však nemělo činit větší potíže. I na velkou vzdálenost je vidět typické držení křídel do mělkého „v“ s mírně předsazenými křídly. Ptáci krouží v pomalých velkých kružnicích (podobně vypadá na velkou vzdálenost silueta hojně káně lesní, ale kroužení je rychlejší a opisované kružnice podstatně menší). Typickým znakem je u nedospělých ptáků bílý pruh na ocase u jeho kořene a velké bílé plotny v křídlech (velikost je dosti variabilní).

Orlák královský je typickým stepním druhem, který hnízdí výlučně v nížinách jižní Moravy. S mladými jedinci se můžeme setkat na území celé ČR, častěji v její východní části. Letová silueta je typická dlouhými, po celé délce stejně širokými křídly drženy zcela vodorovně a kratším ocasem. Tím se na první pohled liší od přibližně stejně velikého orla skalního. Ptáci v prvním roce života jsou nápadně žemlově světlí, postupně během dospívání, které trvá pět let, tmavnou. V letu jsou dobrým determinačním znakem tři světlé vnitřní ruční letky. Dospělí orlí královští jsou na první pohled podobní orlům skalním, mají však světle zlatou hlavu (orel skalní rezavou) a bílé skvrny na lopatkách.

Dalším velkým druhem, který u nás můžeme vzácně zastihnout, je **orlák krátkoprstý**. Při cestách na Balkán a Iberský poloostrov je ale šance jej pozorovat velká. Podobně jako orlák královský drží křídla při plachtění vodorovně, na rozdíl od ostatních orlů se umí v mírném protivětru „zavěsit“ ve vzduchu a pátrat po kořisti. Vzácně se také umí po způsobu káně ve vzduchu třepotat. Křídla jsou dlouhá, ohbí mírně předsunutě. Ocas je zhruba tak dlouhý jako šíře křídel. Zespodu působí orlák světlým dojmem (hlavně mladí ptáci), výrazně tmavší je jen krk a hlava, což je v dobrém osvětlení pěkně vidět i na větší vzdálenost. Křídla jsou zvláště u dospělých orlů podélně pruhovaná. Orlíci krátkoprstí rádi sedají na vyvýšených místech (sloupy elektrického vedení, stožáry vysokého napětí, skály). I na větší vzdálenost je vidět typická velká hlava, zblízka pak nádherné širově žluté oko.

Největší potíž může činit správné určení posledních dvou druhů – **orla křiklavého** a **orla volavého** – nejenom pro velkou podobnost, ale také proto, že se značná část populace orla volavého na západním okraji hnízdního areálu (v Polsku, Bělorusku a v Pobaltí) s orlem křiklavým kříží. Orlák křiklavý je o trochu menší než orlák volavý a značně menší než dříve popisované druhy. Při kroužení drží prknovitá křídla zřetelně svěšená dolů. Křídla jsou ukončena šesti ručními letkami, kratšími než u orla volavého, který jich má ve vrcholu křídla sedm. Orlák křiklavý má zespodu křídla pod jejich vrcholem dva světlé proužky, orlák volavý pouze jeden. Orlák křiklavý má zřetelně tmavší ruční a loketní letky oproti přední hraně křídla, u orla volavého je tomu naopak – přední strana křídla je světlejší nebo má stejný odstín jako ruční a loketní letky. Prozradím vám ještě jeden určovací znak, v literatuře nepopisovaný. Orlák křiklavý nekrouží v přesně narysovaných kružnicích, ale trhaně, jako by jej někdo popotahoval za vnitřní křídlo. Orly volavé jsem vždy viděl opisovat souměrné kružnice. Tento znak je třeba ale dále ověřovat za různých klimatických podmínek dalšími terénními pozorováními. Mladí tohoto roční orlí křiklaví jsou podobní dospělým, jsou však celkově o trochu tmavší s řadou světlých skvrn na svrchní straně křídla. Typická je světlá skvrna v týle. Mladí orlí volaví jsou tmavě hnědí (až černí) s velmi zřetelnými velkými bílými skvrnami v křídle. Mladí ptáci obou druhů mají světlé skvrny i jinde na těle (hlavně na prsou a kalhotkách), ale jejich četnost je velmi proměnlivá. U obou druhů (u orla volavého častěji) se může vyskytovat světlá morfa *fulvescens*, někdy taky zvaná *fulviventris* (zlatohnědá). Pomocným vodítkem může být termín pozorování. Hlavní období výskytu orla křiklavého ve střední Evropě je duben až září, všechna pozorování před a po tomto termínu by měla spíše patřit orlu volavému.

Tomáš Bělka

Orli

Určování v přírodě

Ilustrace: Jan HOŠEK

Orlík krátkoprstý (*Circaetus gallicus*)

Rozpětí křídel: 160–180 cm

Prostředí: preferuje teplejší oblasti s vyšší početností plazů – jeho hlavní kořistí

Výskyt v ČR: tažný druh (IV.–V. až IX.–X.) zimující v Africe, v ČR velmi vzácný, od roku 2000 eviduje Faunistická komise ČSO (FK) pět pozorování

Stav a početnost v ČR: nehnízdí

Orel královský (*Aquila heliaca*)

Rozpětí křídel: 175–205 cm

Prostředí: původně stepní druh u nás obývá hlavně zemědělskou krajinu v nížinách, při potulkách je možné jej zastihnout kdekoli

Výskyt v ČR: celoročně, mladí ptáci potulní, dospělí stálí

Stav a početnost v ČR: mírný vzestup, 5–10 párů

Orel skalní (*Aquila chrysaetos*)

Rozpětí křídel: 190–225 cm

Prostředí: při potulkách kdekoli ve volné krajině, v době hnízdění lesy v pahorkatinách

Výskyt v ČR: celoročně

Stav a početnost v ČR: od roku 2013 hnízdí 1 pár

1

2

3

4

5

6

7

- 1 Orel mořský
- 2 Orel skalní
- 3 Orel královský
- 4 Orlík krátkoprstý
- 5 Orel volavý
- 6 Orel křiklavý
- 7 Káně lesní – pro srovnání

Orel křiklavý (*Aquila pomarina*)

Rozpětí křídel: 145–170 cm

Prostředí: otevřená krajina, zvl. podhorské louky při lovu, okraje lesů při hnízdění, během tahu kdekoliv

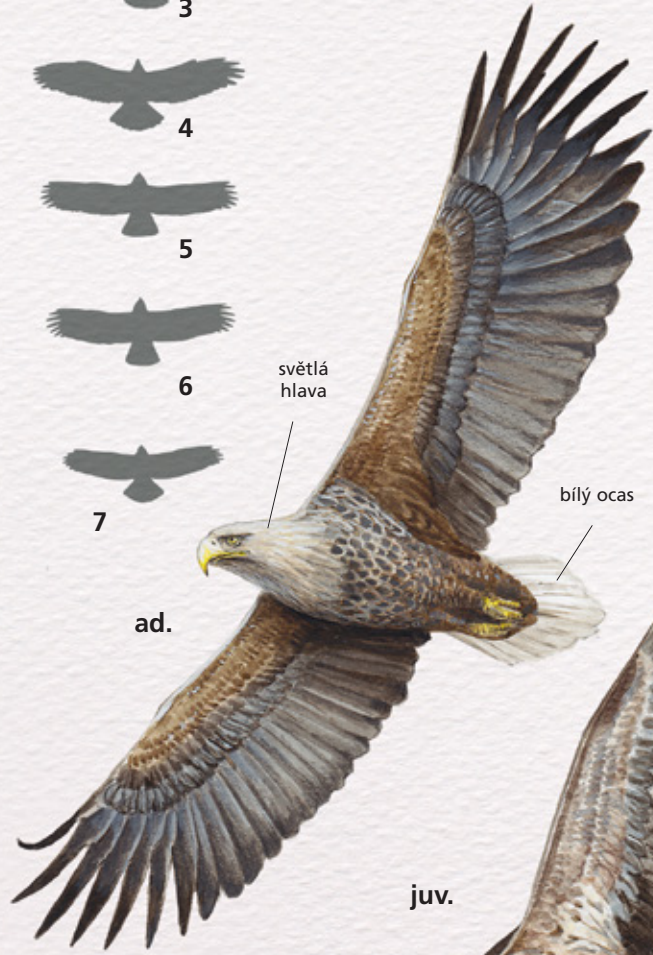
Výskyt v ČR: tažný druh (konec III.–IV. až IX. – začátek X.) zimující v Africe

Stav a početnost v ČR: hnízdí 1 pár

dva světlé proužky na bázi ručních letek

delší ruční letky

ad.

světlá hlava

bílý ocas

jedna světlá skvrna na bázi ručních letek

7 ručních letek ve vrcholu křídla

Orel volavý (*Aquila clanga*)

Rozpětí křídel: 155–180 cm

Prostředí: preferuje podmáčené biotopy, ale během potulek a migrace kdekoliv v otevřené krajině

Výskyt v ČR: tažný druh (II.–III. až IX.–XI.), ale i kdykoliv jindy, zimoviště v jižní Evropě, Malé Asii a východní Africe, od roku 2000 eviduje FK šest pozorování v ČR

Stav a početnost v ČR: nehnízdí

juv.

zubatý okraj křídla

tmavý ocas

Orel mořský (*Haliaeetus albicilla*)

Rozpětí křídel: 190–240 cm

Prostředí: nejčastěji v okolí stojatých vodních ploch a větších řek, v době hnízdění ve větších lesních komplexech

Výskyt v ČR: celoročně, v zimě do ČR přilétají ptáci ze severních oblastí

Stav a početnost v ČR: mírný vzestup, 110–130 párů

žlutý zobák

světlá hlava

bílý ocas

Literatura:

- ☛ Forsman D. 2016: Flight Identification of Raptors. Helm, London
- ☛ Gónsbol Benny 2008: Birds of Prey. Collins, London
- ☛ Svensson L. a kol. 2012: Ptáci Evropy, severní Afriky a Blízkého východu. Ševčík, Plzeň
- ☛ Olsen K. M., Tofte C. C. 2015: Rovfugle i Felten. Politikens Forlag

Poznáte dravce v zimě?

Chodit do přírody v zimě se vyplatí! Sice vám může být zima, domů přijdete „vyfoukaní“, ale zase můžete pozorovat druhy, o které jindy nezavádíte. To platí i u dravců. V létě byste museli vyrazit hodně daleko na sever, abyste mohli pozorovat kání rousnou či dřemlíka tundrového, nebo naopak na jih za kání bělochvostou. Pokud však budete mít při zimní vycházce štěstí, můžete je uvidět i u nás. Nesklizené vojtěškové pole je pro ně tím, čím jsou africké savany pro naše zimující včelojedy nebo motáky lužní.

Foto: Tomáš Bělka (naturfoto.cz)

Káně lesní

Pozorování a určování dravců v zimě má svá úskalí. Mohou jimi být drsnější klimatické podmínky, kdy mrznou ruce od ledového víchru, sněžení zhoršuje viditelnost a vítr chvěje stativem dalekohledu. Velkou roli může hrát menší zkušenost s některými druhy, ale také větší pravděpodobnost zastížení běžných druhů v netypickém prostředí.

Velká variabilita ve zbarvení **kání lesních** může být příčinou záměny s příbuznými druhy. Zvláště ptáci v šatu první zimy či ptáci ze severních oblastí jsou občas světlejší a mohou vést k záměně s kání rousnou. Na první pohled má **káně rousná** delší křídla a častěji se při lovu třepotá na místě. Tento způsob používá za téměř úplného bezvětří, což káně lesní činí méně často. Káně rousné mají raději větrné lokality ve vyšších nadmořských výškách, zřejmě proto, že jsou na podobné podmínky zvyklé ze severovýchodních hnízdíšť. U káně rousné lze, na rozdíl od káně lesní, snadno určit stáří a pohlaví. Juvenilní ptáci mají vždy koncový tmavý pruh na bílém ocasu nekontrastní, jakoby rozpitý, břicho je tmavé, podobné dospělým samicím. V letu jsou spodní křídelní krovky béžové, málo nebo téměř vůbec žíhané. Dospělé samice mají také tmavé břicho jako mladí ptáci, koncové pásky na ocasu je ale ostře ohraničená a nejsou před ní žádné další užší pásy (vzácně jedna málo zřetelná). Naopak samci mívají před koncovou páskou další dva až čtyři úzké tmavé proužky napříč ocasem, mají vždy tmavší hlavu a světlejší příčně proužkované břicho. Typická je pro všechny věkové kategorie tmavá skvrna zespodu v ohbí křídel.

S narůstající početností a rozšiřováním hnízdního areálu na sever u nás narůstá počet pozorování mohutné **káně bělochvosté**. Většina zastížení spadá na konec léta, ale jednotliví ptáci se vzácně mohou vyskytovat i začátkem zimy. Káně bělochvostá je mohut-

nější než oba předcházející druhy, v letu je spíše podobná menším druhům orlů. Také u ní se vyskytují různé barevné aberace, pro populaci zalétávající na naše území je však typická rezavá morfa. Nejčastěji nás u ptáků sedících na poli nebo na louce nejprve upoutá světlá hlava a tmavé břicho a samozřejmě mohutná postava. V letu je typické pomalejší hluboké mávání křídel, časté pomalé kroužení, při kterém drží křídla do mělkého V, nicméně hlubšího než u káně lesní a rousné. Zvláště v protisvětle zahlédneme světlý nebo až rezavý ocas.

Nehojným, ale pravidelným zimním hostem bývá u nás **dřemlík tundrový**. Jde o nejmenšího sokola. Určit dospělého samce nebývá zpravidla problém. Prozradí jej břidlicově šedý hřbet a svrchní strana křídel a světle oranžové břicho a prsa. Samice a mladí ptáci v šatu 1. zimy jsou zbarvením podobní poštolce. Na rozdíl od ní mají hřbet a vrch křídel tmavě hnědý, nikoliv červenohnědý. V letu je zřetelný kratší ocas. Let dřemlíka je oproti poštolce rychlejší s prudším máváním křídel. Často létá nízko nad zemí. Jeho hlavní kořisti jsou drobní ptáci, proto jej můžeme nejčastěji pozorovat u zásypů nebo v okolí nesklizených polí se slunečnicí, kde se snaží ulovit shromážděné pěvce.

V zimě se u některých druhů dravců mění potravní chování. Máme tak větší šanci pozorovat lesní druhy **krahujce obecného** a **jestřába lesního** blízko lidských obydlí. Krahujci běžně navštěvují krmítka, kde si vybírají kořist, jestřábi zase loví na zimovištích vodních ptáků. Správně určit drobného samečka krahujce, navíc celkem pestře zbarveného, nebývá problémem. Rozpoznat od sebe ale dospělého samce jestřába od samice krahujce je již obtížnější. Rozdíl ve velikosti je malý a na

větší vzdálenost se stírají drobné rozdíly v opeření. Nezbyvá, než zaměřit pozornost na několik rozdílů v chování a tvaru těla. Frekvence mávání křídel je u krahujce rychlejší, často létá nízko nad zemí mezi keři, stromy a budovami, aby překvapil svoji kořist. Ocas krahujce je oproti jestřábovi více hranatý a tělo štíhlejší. Jestřáb se zdá v letu tlustší, hlavně v prsní části. U nás neloví tak často v obcích, na rozdíl od západoevropských populací, které v posledních letech hnízdí i v městských parcích.

Mezi nejhezčí zimní zážitky patří bezesporu pozorování lovcího samce **motáka pilicha**, jak typickým nízkým letem pátrá po kořisti sedící na zemi a občas se zlomí v prudkém manévru do porostu suché trávy. Určitě se vyplatí každého pilicha pečlivě prohlédnout, zda se nejedná o samce drobnějšího **motáka stepního**. Šíření z východu dává naději jej pozorovat i u nás. Zvláště podzimní zálety jsou stále častější. Kromě menší velikosti a světlejšího zbarvení je typický tmavý klín ve vrcholu křídla u motáka stepního, na rozdíl od tmavého konce celého křídla u pilicha. Dobrým znakem je u samce pilicha tmavý lem na zadním okraji křídla. Determinace samic a nedospělých ptáků je opravdovým oríškem. Subtilnější moták stepní má špičatější vrchol křídla a u ptáků v prvním šatě je typická kresba na krku. Za světlým obojkem je ještě tmavý límeček. Piliši mají křídlo na konci kulatější a jsou oproti motákům stepním celkově těžkopádnější. Ačkoliv početnost zimujících pilišů v poslední době klesá, podobně jako na jejich severovýchodních hnízdíštích, lze občas nalézt jejich společná nocoviště. A věrte, že podvečerní rej nad nocovištěm bude pro vás nezapomenutelným zážitkem.

☛ Tomáš Bělka

Poznáte dravce v zimě?

Určování v přírodě

Ilustrace: Jan HOŠEK

spodní křídelní krovky zpravidla tmavé, spojené se skvrnou v ohbí křídel

Káně lesní (*Buteo buteo*)

Rozpětí křídel: 110–130 cm

Prostředí v zimě: zemědělská krajina, zvláště v nižších nadmořských výškách

Stav a početnost v zimě: závisí na množství a dostupnosti hraboše polního

světlý pruh na prsou

široký tmavý kontrastní pruh

F

tmavé břicho

tmavá hlava a krk

před širokým koncovým pruhem další úzký pruh (jeden nebo více)

M

koncová páska kontrastní u dospělých nebo nevýrazná u mladých ptáků

béžová spodina křídel

Káně rousná (*Buteo lagopus*)

Rozpětí křídel: 120–140 cm

Prostředí v zimě: volná zemědělská krajina, podhorské louky a pole ve středních nadmořských výškách

Stav a početnost v zimě: kolísá v závislosti na hnízdní úspěšnosti a na dostupnosti potravy na zimovišti

ad.

světlá hlava

juv.

rezavý ocas

rezavé nebo hnědé břicho

tmavé břicho

koncová páska méně výrazná, rozpitá

Káně bělochvostá (*Buteo rufinus*)

Rozpětí křídel: 130–160 cm

Prostředí v zimě: zemědělská krajina

Stav a početnost v zimě: početnější na podzim, jednotliví ptáci se mohou zdržet až do začátku zimy

červenohnědý
hřbet

delší ocas s širokou tmavou
koncovou páskou

F/juv.

Dřemlík tundrový

(*Falco columbarius*)

Rozpětí křídel: 55–70 cm

Prostředí v zimě: volná zemědělská krajina, okolí mysliveckých zásypů, místa s koncentrací drobných ptáků

Stav a početnost v zimě: nepříliš početně zimuje na celém území ČR

M

šedý

oranžová
prs a břicho

Poštołka obecná

(*Falco tinnunculus*)

Rozpětí křídel: 70–80 cm

Prostředí v zimě: pole, louky, okolí lidských obydlí

Stav a početnost v zimě: část naší populace je tažná, část zimujících ptáků je ze severní Evropy; při vyšší sněhové pokrývce odlétá

F/juv.

hnědý

pruhovaný
kratší ocas

Jestřáb lesní

(*Accipiter gentilis*)

Rozpětí křídel: M 90–105 cm,
F 110–120 cm

Prostředí v zimě: lesy nižších a středních nadmořských výšek, místa s větší koncentrací kořisti – vodní plochy s kachnami, okraje měst s holuby

Stav a početnost v zimě: odpovídá hnízdní populaci, vzácně se vyskytnou ptáci ze severní Evropy

ad.

delší loketní letky
vytvářejí „pytel“

dlouhý
a hranatý
ocas

silná hrud'

kulaté
rohy
ocas

Krahujec obecný

(*Accipiter nisus*)

Rozpětí křídel: M 55–65 cm,
F 70–80 cm

Prostředí v zimě: okolí mysliveckých zásypů, v obcích a městech okolo krmítek

Stav a početnost v zimě: část naší populace na zimu odlétá, u nás se mohou vyskytnout ptáci ze severu

F/ad.

malá hlava

štíhlé tělo

tmavý lem

F

prs a břicho žíhané
na bílém podkladu
(u juv. je podklad světle rezavý)

M

loketní letky
světlejší než
u mladých
ptáků

černý konec křídla

Moták pilich

(*Circus cyaneus*)

Rozpětí křídel: 95–120 cm

Prostředí v zimě: zemědělská krajina, louky a pole s gradací hrabošů, společná nocoviště v nesklizeném obilí, vyšších travinách, ojedinelé v porostu nízkých jehličnanů

Stav a početnost v zimě: již delší dobu se počet zimujících ptáků snižuje, tak jak se snižuje početnost hnízdní populace na sever od nás

Handwritten signature